

ZDRAVKO TOMAC

DELEGATSKI SISTEM I FUNKCIONIRANJE SAMOUPRAVNE SOCIJALISTIČKE DEMOKRACIJE

I

Delegatski odnos i *delegatski sistem* kao univerzalni princip funkcioniranja društveno-političkog sistema svakako su jedna od *najkrupnijih novina* i najznamenitijih promjena u dosadašnjem razvoju naše samoupravne socijalističke demokracije.

Novi ustav konstituira sistem samoupravne socijalističke demokracije i kao naš specifičan oblik ostvarivanja diktature proletarijata ali i kao proces njezina odumiranja¹.

I u jednoj i u drugoj funkciji samoupravna socijalistička demokracija ne bi se mogla uspješno ostvarivati bez uvođenja delegatskog odnosa i delegatskog sistema, ne samo u konstituiranju i funkcioniranju skupština društveno-političkih zajednica, nego i u konstituiranju i funkcioniranju složenih oblika udruživanja rada, te zadovoljavanja zajedničkih potreba putem samoupravnih interesnih zajednica, odnosno svih bitnih institucija novog društveno-ekonomskog i društveno-političkog sistema.

Delegatski odnos i delegatski sistem omogućuje da organizirani radni ljudi i građani u osnovnim samoupravnim organizacijama i zajednicama *neposredno sudjeluju u procesu odlučivanja* o svim bitnim društvenim pitanjima bez obzira da li se ona tehnički rješavaju u osnovnim samoupravnim zajednicama ili u širim zajednicama. Time se omogućuje jačanje vlasti radničke klase i svih radnih ljudi ali i proces odumiranja države, koja se deetatizira i sve više postaje, umjesto posebne otuđene sile iznad društva, društvenom funkcijom

¹ Vidi opširnije o tom problemu u saopćenju Jakova Blaževića *Samoupravna socijalistička demokracija i proces odumiranja države*, podnesenom na savjetovanju »Od udruženog rada do asocijacije slobodnih proizvođača« 9. i 10. VI u Zagrebu u organizaciji Gradske konferencije SK i časopisa »Naše teme«.

radnih ljudi i građana koju oni samoupravno organizirani obavljaju sve neposrednije.

Zbog svega toga delegatski se sistem nipošto *ne smije analizirati kao nova izborna tehnika, kao novi oblik organiziranja i funkcioniranja države i vršenja vlasti, nego se mora analizirati iz aspekta njegove uloge u ostvarivanju novih društvenih odnosa, kao bitan element ostvarivanja samoupravne socijalističke demokracije.*

U tom smislu delegatski sistem nije moguće uspostaviti ni u uvjetima kapitalističkih društvenih odnosa ni u uvjetima državno-socijalističkih odnosa, niti u bilo kojem drugom sistemu u kojem se *otuduje višak rada od udruženih proizvođača, odnosno ni u kojem društvenom sistemu ekonomske neravnopravnosti i eksploatacije.*

Delegatski sistem kao oblik organiziranja državne vlasti ne javlja se pod tim imenom prvi put u našem novom Ustavu. Pojam »delegatstvo« jавljao se u povijesti razvoja političkog sistema u različitim uvjetima još u feudalizmu, u uvjetima buržoaske revolucije, te u socijalističkoj revoluciji u borbi radničke klase za uspostavljanje nove socijalističke države, *uvijek kao progresivna ideja* i sastavni dio borbe za nove naprednije društvene odnose.

Riječ delegat i pojam delegatstvo javljaju se prvi put *u periodu ograničavanja apsolutne vlasti feudalaca* i monarha u vrijeme jačanja slobodnih gradova (komuna) i buržoazije.

U to vrijeme delegat je bio obavezan zastupati i izvršavati interese i stavove grupe ili zajednice koja ga je delegirala, a ona je imala pravo da ga opozove i dužnost da ga uzdržava.²

U političkom smislu delegatski sistem javlja se u *francuskoj revoluciji* godine 1793., a zastupaju ga radikalnodemokratski i prosocijalistički krugovi. Međutim, kao što je poznato, u francuskoj revoluciji ne dolazi do ostvarivanja ideje delegatskog sistema.

Ideju delegatstva obnovila je u određenoj formi revolucija godine 1848., a naročito *Pariška komuna 1871.* Praksa Pariške komune, iako kratkotrajna, bitno je utjecala na Marxa i Engelsa, koji su u svojim kasnijim djelima razradili neke bitne elemente organiziranja države na delegatskom principu.

Treba svakako spomenuti i *Lenjinove sovjete* sastavljene od deputata radnika, seljaka i vojnika.

Ideja delegatstva javlja se u povijesti u različitim uvjetima, ali uvijek *kao nagovještaj novoga*: u feudalizmu ograničenja vlasti monarha i feudalaca,

² Dr Jovan Đorđević u diskusiji o delegatskom sistemu »Gledišta«, br. 1 iz 1974. na str. 62. i 63.) o tome kaže: »Kao pravna osnova ovog novog odnosa usvajao se u početku tzv. feudalni mandat. U skladu sa ovom pravnom konstrukcijom, delegati komuna, odnosno oslobođenih gradova i mesta u Engleskoj postajali su članovi Doma komuna ili tzv. Donjeg doma. Delegat je bio obavezan da zastupa i izražava interese i stavove grupe ili zajednice koja ga je delegirala, a ova je imala pravo da ga opozove i obavezu da mu obezbedi izdržavanje u Londonu, uključujući tu i stan.«

u buržoaskoj revoluciji kao nagovještaj novih demokratskih sistema, a u Pariškoj komuni, Lenjinovim sovjetima i našem samoupravnom sistemu kao revolucionarno traženje novih putova ostvarivanja neposredne vlasti radničke klase i svih radnih ljudi.

Ideja delegatstva znači osiguranje vlasti širokih narodnih masa. Ona se ne može stvarno *provести bez prava radnika da raspoložu ostvarenim dohotkom, bez transformiranja države* kao otuđene sile iznad društva, *bez ubrzanja procesa odumiranja države*. U tom smislu delegatski je sistem sastavni i *neizostavni dio samoupravljanja, on povijesno može doživjeti svoju realizaciju samo u samoupravnim socijalističkim društvenim odnosima*.

U tom smislu realizacija ideje delegatskog sistema, koji je u svojoj cjelini konstituiran novim Ustavom, *traje u cjelokupnom poratnom razdoblju razvoja izgrađivanja našeg samoupravnog socijalističkog sistema*. Kako se razvijalo samoupravljanje kao novi društveni odnos, tako su postupno stvarani uvjeti i ugrađivani elementi delegatskog sistema u naš ustavni sistem.

Realizacija ideje *delegatskog sistema počela je već 1953.* uvođenjem vijeća proizvođača, čime se prvi put, još uvijek *ne umjesto* općepolitičkog predstavničkog sistema koji polazi od građanina pojedinca — birača, podanika države, *nego usporedo* izgrađuje skupštinski sistem i od organiziranog radnika u društvenom radu.

Uvođenjem *vijeća proizvođača* kao posebnih paralelnih domova s općepolitičkim vijećima u skupštinama društveno-političkih zajednica stvoreni su prvi teoretski i praktični uvjeti da postupno napuštamo predstavnički sistem, ili barem da se uz predstavnički sistem *postupno ugrađuju elementi delegatskog sistema*, u kojem se sve više težište funkcioniranja sistema prebacuje na organiziranog udruženog radnika proizvođača, stavljajući u prvi plan, umjesto građanina pojedinca, organiziranog radnog čovjeka u društvenom radu. Tu su već počeci izgradnje ne samo skupština društveno-političkih zajednica, nego i cjelokupnog političkog sistema kao neposredne nadgradnje samoupravnih proizvodnih odnosa.

Ustavni zakon iz godine 1953. otvorio je još jednu pretpostavku za postupno uvođenje delegatskog sistema. Od tada *naše skupštine društveno-političkih zajednica nisu samo organi državne vlasti, nego i samoupravni organi*, čime se bitno mijenja i sama struktura države, u njezino funkcioniranje ugrađuju se elementi samoupravnih odnosa.

U ostalim svojim bitnim karakteristikama ustavni zakon iz godine 1953. nije bitno promijenio principe predstavničkog skupštinskog sistema utvrđene Ustavom iz godine 1946. koji su se uglavnom temeljili na progresivnim dostignućima građanske predstavničke demokracije. Nakon osvajanja političke vlasti u uvjetima nerazvijenih proizvodnih snaga, a pod teoretskim i praktičnim uzorom Sovjetskog Saveza, bilo je logično da se neposredno nakon revolucije

u izgradnji državne vlasti manje ili više kopiraju teoretska i praktična rješenja Sovjetskog Saveza³.

Tako se naš prvi Ustav temeljio na *dostignućima predstavničke demokracije*, odnosno polazio je od *narodnog suvereniteta*, općeg prava glasa, temeljio se na principima konventske skupštine, tj. principu skupštine vladavine i jedinstva vlasti.

Ustavom iz godine 1963. učinjen je daljnji korak u pravcu stvaranja uvjeta za uvođenje delegatskog sistema, odnosno, bolje rečeno, učinjen je važan korak u paralelnom izgrađivanju pored predstavničkog sistema (putem općepolitičkih vijeća) novog socijalističkog skupštinskog sistema koji se gradi od organiziranog radnog čovjeka u procesu društvenog rada (vijeća radnih zajednica).

Uz neposredne izbore pojedinih vijeća općina republika, pokrajina i federacije (političkih vijeća) Ustav iz godine 1963. konstituira *delegaciju općine* u Skupštini Republike i *uvodi na određen način delegatski sistem u naš skupštinski sistem*. Ustav iz 1963. kombinira delegatski sistem s neposrednim glasanjem građana-birača, odnosno s predstavničkim sistemom.

U raspodjeli nadležnosti između tzv. *političkih vijeća* u skupštinama koja nastaju na predstavničkom sistemu uz određene elemente novog delegatskog

³ Nakon Lenjinove prakse organiziranja državne vlasti na principu deputata sovjeta radnika, seljaka i vojnika, godine 1936. novi Staljinov ustav vratio se na klasične teorije narodnog suvereniteta i opće političke reprezentacije, napuštajući organizaciju države kao sistema sovjeta koji se konstituiraju na delegatskom principu od samoupravno organizirane baze društva.

O tome dr Najdan Pašić u knjizi *Klase i politika*, Izdavačko poduzeće »Rad«, Beograd, 1968, na strani 212. piše: »Ustav određuje (član 30) da je Vrhovni sovjet SSSR najviši organ državne vlasti, i da (prema članu 31) ostvaruje sva suverena prava koja pripadaju Savezu Sovjetskih Socijalističkih Republika. Ali tako izražena formalna suverenost neorganizovanog i heterogenog biračkog tela nije mogla kompenzirati odsustvo stvarnog društveno-ekonomskog i političkog uticaja radnih ljudi koji su u sferi svog neposrednog delovanja, a u samim produkcionim odnosima bili podređeni vlasti državno-partijske birokratije. Normativna i institucionalna struktura formalne predstavničke demokratije pokazala se kao sasvim prihvatljiv i pogodan paravan za društveno-političku realnost koju su karakterisali centralizovano birokratsko upravljanje i samovolja, autokratska Staljinova vladavina. Nije slučajno da je donošenje novog ustava (koji je slavljen kao najdemokratskiji dokument te vrste u čitavoj svjetskoj istoriji) vremenski koincidiralo sa velikim političkim progonima i čistkama, koje su svedočile o odsustvu realnih garancija osnovne lične sigurnosti i demokratskih sloboda (inače izdašno garantovanih u Ustavu). Činjenica da usvojeni sistem institucija predstavničke demokratije nije predstavljao nikakvu smetnju za autokratske metode vladanja, omogućavala je Staljinu da u licitiranju sa formalnim demokratskim pravima i slobodama birača i formalnim suverenitetom predstavničkih tela u odnosu na sve druge državne organe ide dalje i od najradikalnijih buržoaskih ustava. Formalizam predstavničke demokratije bio je na taj način doveden do svojih krajnjih konsekvenci.

Staljinova recepcija koncepcija i principa formalne predstavničke demokratije opteretila je za dugi niz godina socijalističku teorijsku misao i društveno-političku praksu otežavajući njihov samostalan i originalan razvitak. Niz ustava u zemljama gdje je kapitalistički poredak bio srušen, krojen je kao manje-više verna kopija staljin-skog modela iz 1936, dok se marksistička politička teorija, zatvorena u uske, davno prevaziđene okvire i apstraktne kategorije klasične buržoaske teorije političke reprezentacije, pokazivala nemoćnom da odgovori na složene probleme razvijanja novih oblika političke organizacije u skladu sa neposrednodemokratskim težnjama i potrebama radničke klase i njenih političkih saveznika.«

sistema i *vijeća radnih zajednica* kao zajedničkih organa upravljanja određenih oblasti rada polazi se od principa da politička vijeća imaju u nadležnosti klasične državne poslove, a vijeća radnih zajednica prije svega one poslove i funkcije koje proizlaze iz interesa radnih ljudi organiziranih u različitim oblastima društvenog rada.

Novi položaj radnog čovjeka kao subjekta, kao upravljača društvenim radom i stvorenim sredstvima omogućuje već donošenjem Ustava iz 1963. da se on ugrađuje u sistem i kao upravljač općim društvenim poslovima sve manje preko političkih predstavnika, a sve više preko odgovornih delegata koji, ne napuštajući svoje radno mjesto, privremeno i odgovorno vrše određene društvene funkcije.

U članku *Sprovođenje u život novog Ustava* Edvard Kardelj piše⁴:

»Novim Ustavom je snažno pojačan i uticaj čoveka sa radnog mesta neposredno na rad i odluke skupština u opštinama, srezu, republici i federaciji. Nova veća radnih zajednica u stvari su specifični radnički saveti za pojedina područja rada... Zato naše skupštine više nisu skupštine nekih opštih političkih reprezentanata, kao što je slučaj u buržoaskim parlamentima, već *postaju sve više direktno nastavljanje procesa društvenog rada i samoupravljanja ljudi u njihovom radu i stvaralaštvu*...«

Naša samoupravna praksa u primjeni Ustava iz godine 1963. u periodu do donošenja novog Ustava iz godine 1974. jačajući samoupravljanje kao bitan društveni odnos, izgrađujući skupštine društveno-političkih zajednica sve više kao organe samoupravljanja, stvorila je uvjete da se novim Ustavom može učiniti kvalitetan skok — *da se napusti dualizam između predstavničkog i delegatskog sistema i da se stvore ustavnopravne pretpostavke za konstituiranje i funkcioniranje skupština društveno-političkih zajednica na delegatskom principu*.

II

Kao što je već rečeno, delegatski sistem kao novi samoupravni socijalistički društveni odnos može se ostvariti samo u društveno-političkom sistemu neposredne socijalističke samoupravne demokracije u kojoj su *prevladani različiti oblici otuđivanja viška rada od radnika*, odnosno u kojem se novi proizvodni socijalistički odnosi temelje na neotuđivanim pravima radnika da odlučuju o višku rada.

U tom smislu delegatski je sistem i sam sastavni i nezamjenjivi dio sistema ostvarivanja samoupravne socijalističke demokracije. Zato, da bi se stvorili uvjeti za primjenu delegatskog sistema kao univerzalnog principa organiziranja društveno-političkog sistema u uvjetima razvijanja neposredne socijalističke demokracije trebalo je u cjelini u razvoju društva, a posebno u izgrađivanju ustavnog sistema *osigurati ostvarivanje niza pretpostavaka za uvođenje delegatskog sistema*.

Navešt će se neke bitnije:

1. To je prije svega ustavno pravo o *neotuđivosti dohotka* od udruženih

⁴ Vidi publikaciju: *Nova predstavnička tela i njihovi zadaci*, »Komunist«, Beograd, 1963, str. 52.

radnih ljudi, odnosno to su takozvana neotuđiva prava udruženih radnika da raspoložu ostvarenim dohotkom u osnovnoj organizaciji udruženog rada i da odlučuju o njegovu udruživanju i trošenju kako za investicije tako i za zajedničke potrebe i sve druge namjene. U konkretnoj razradi tih neotuđivih prava u izgrađivanju novog samoupravnog socijalističkog sistema delegatski odnos i delegatski sistem igraju nezamjenjivu ulogu, *odnosno bez delegatskog sistema ne bi bilo moguće ostvariti racionalan i efikasan politički i ekonomski sistem*, ne bi bilo moguće osigurati da radni ljudi odlučuju i o udruženom dohotku i drugim bitnim društvenim pitanjima o kojima se odlučuje izvan okvira osnovne organizacije udruženog rada i drugih osnovnih samoupravnih organizacija i zajednica.

Navest će se nekoliko primjera koji potvrđuju navedenu konstataciju:

a) U udruženom radu u svim oblicima organiziranja udruženog rada šire od osnovne organizacije udruženog rada, u radnoj organizaciji i drugim složenim oblicima udruživanja, radnički savjet i drugi organi upravljanja *moraju* biti sastavljeni na dosljednom delegatskom sistemu, svaka osnovna organizacija udruženog rada mora biti zastupljena u radničkom savjetu ili drugom organu upravljanja, a odluke o sredstvima ne mogu se donijeti bez *suglasnosti* delegata koji zastupa osnovnu organizaciju udruženog rada koja sredstva udružuje. Delegat osnovne organizacije udruženog rada vezan je *imperativnim mandatom*, odnosno mora zastupati stavove zbora radnika i radničkog savjeta svoje osnovne organizacije udruženog rada. Na ovaj način izgrađuje se sistem udruživanja rada i sredstava kao nužna pretpostavka efikasnog i racionalnog funkcioniranja cjelokupnog društveno-ekonomskog sistema, ali se osigurava da o udruženom dohotku odlučuju oni koji su ga stvorili, preko svojih delegata, koji su dužni zastupati interese i stavove onih koji su ih delegirali.

b) Sličan princip Ustav utvrđuje i za *udruživanje sredstava za zadovoljavanje zajedničkih potreba*, bilo direktnim udruživanjem rada i razmjenom rada s radnicima koji pružaju usluge u oblasti zadovoljavanja zajedničkih potreba, bilo formiranjem samoupravnih interesnih zajednica. Radnici koji udružuju sredstva za zadovoljavanje pojedinih zajedničkih potreba zadržavaju pravo odlučivanja o tim sredstvima, a preko samoupravnih interesnih zajednica dogovaraju se o kvaliteti i kvantiteti usluga koje će dobiti za udružena sredstva te na taj način slobodno razmjenjuju rad s radnicima u organizacijama koje pružaju usluge u oblasti zadovoljavanja zajedničkih potreba. Osim toga radnici se udružuju u određene tipove interesnih zajednica *kao korisnici usluga*, odnosno kao financijeri i tu odlučuju o udruženim sredstvima. I u oblasti samoupravnih interesnih zajednica, odnosno šire u *oblasti zadovoljavanja zajedničkih potreba ne bi se mogao organizirati racionalan i efikasan sistem bez primjene delegatskog odnosa i delegatskog sistema*.

c) U *transformiranju banaka* kao centara u ekonomskom sistemu u kojima se koncentrirao otuđen kapital, odnosno dohodak od udruženih radnika *izlaz se također tražio u primjeni dosljednog delegatskog sistema* koji će osigurati ostvarivanje neotuđivih prava radnika da upravljaju i dohotkom koji se koncentrira i mora se koncentrirati u sadašnjim tržišnim uvjetima u bankama.

d) Treba spomenuti i sistem odlučivanja *o dijelu dohotka* koji se još uvijek raspoređuje *na bazi odluka skupština društveno-političkih zajednica kao organa vlasti*. To se odnosi na ona sredstva koja idu za zadovoljavanje opće-

društvenih potreba, odnosno na ona sredstva koja se prisilno moraju udružiti na bazi zakona i odluka skupština društveno-političkih zajednica, što je sve Ustav detaljno i precizno utvrdio.

Sve te odluke koje će i ubuduće donášati skupštine društveno-političkih zajednica, a koje donosi Vijeće udruženog rada, ne mogu se donijeti ako se radi o otuđivanju materijalnih sredstava *bez suglasnosti delegata iz privrede, dakle onih delegata koji predstavljaju radne ljude koji su ta sredstva stvorili*. Na taj način osigurava se realizacija prava neotuđivosti dohotka i u onim slučajevima kada se on i prisilnim putem mora koncentrirati za određene opće-društvene potrebe. I tada o tom dijelu dohotka radnici preko svojih delegata osiguravaju svoje neotuđivo pravo da odlučuju o ostvarenom dohotku.

Iz navedenih primjera vidljivo je da je *osnovna funkcija delegatskog sistema ostvarivanje neotuđivih prava udruženih radnih ljudi da odlučuju o svom dohotku u svim institucijama društveno-ekonomskog i društveno-političkog sistema, odnosno o svim slučajevima kada se dohodak ili dio dohotka udružuje za određene zajedničke potrebe izvan osnovne organizacije udruženog rada*.

Zato je bitan kriterij za ocjenu uspješnosti primjene delegatskog sistema upravo kriterij koji *pokazuje u kojoj mjeri delegatski sistem svojim funkcioniranjem onemogućuje tendencije otuđivanja dohotka od udruženog radnika, odnosno u kojoj mjeri on postaje efikasan instrument organiziranih radnih ljudi u ostvarivanju svojih neotuđivih ustavnih prava o odlučivanju o ostvarenom dohotku*.

2. *Druga osnovna pretpostavka funkcioniranja delegatskog sistema je uspješno organiziranje i funkcioniranje neposrednog upravljanja organiziranih radnih ljudi u osnovnim samoupravnim organizacijama i zajednicama, prije svega u osnovnoj organizaciji udruženog rada i mjesnoj zajednici*.

Delegatski sistem može reproducirati na višim razinama izgradnje političkog sistema samoupravne odnose, ali može reproducirati i tehnokratske i birokratske odnose, ovisno o tom kakvi odnosi postoje u osnovnoj organizaciji udruženog rada i mjesnoj zajednici, dakle temeljnim samoupravnim zajednicama i organizacijama našeg samoupravnog sistema.

S obzirom na to da osnovne organizacije udruženog rada, kao ni mjesne ni interesne zajednice, nisu *homogene interesne strukture*, s pravom se postavlja pitanje kako osigurati da u konstituiranju zajedničkih interesa u osnovnim samoupravnim zajednicama *prevlada u većini slučajeva interes radničke klase*.

Zato je ključno pitanje za uspješno funkcioniranje delegatskog sistema, i time cjelokupnog društveno-političkog sistema, upravo u davanju odgovora na pitanje *kako će se u praksi i kojim tempom ostvarivati ustavne odredbe o organiziranju neposrednog samoupravljanja u osnovnoj organizaciji udruženog rada i mjesnoj zajednici*. Zbog toga Ustav ne samo zahtijeva, nego i *nalaže stvaranje određenog institucionalnog mehanizma u udruženom radu i mjesnoj zajednici*, a daje smjernice za organiziranje institucionalnog mehanizma za samoupravne interesne zajednice, preko kojega organizirani radni ljudi, prije svega radnička klasa, trebaju dobiti realne mogućnosti za ostvarivanje svojih osnovnih ustavnih prava.

Za razliku od svih do sada poznatih političkih sistema koji su se temeljili na čovjeku, biraču, građaninu kao nosiocu narodnog suvereniteta i na pozna-

tim formalnim demokratskim pravima, naš sistem na osnovi novog Ustava proširuje demokratska prava prije svega garantiranjem ekonomske ravnopravnosti i onemogućivanjem eksploatacije u društvenom radu, te cjelokupni sistem gradi od organiziranih radnih ljudi u udruženom radu, odnosno, točnije rečeno, od organiziranih radnih ljudi u osnovnim samoupravnim organizacijama i zajednicama: od osnovne organizacije udruženog rada, u kojoj se izražavaju bitni interesi radnih ljudi i građana koje oni osiguravaju na određenom teritoriju, od političkih organizacija, u kojima se izražavaju bitni politički interesi organizirane radničke klase i radnih ljudi, i od osnovnih samoupravnih interesnih zajednica, u kojima se vrši različito udruživanje radnih ljudi u cilju zadovoljavanja bitnih interesa u oblasti zadovoljavanja zajedničkih potreba.

Organiziranje baze društva, odnosno omogućivanje slobodnog očitovanja svih bitnih interesa organiziranih radnih ljudi i građana uvjet je za uspostavljanje i funkcioniranje delegatskog sistema. Delegat ne predstavlja radne ljude i građane kao pojedince u skupštinama društveno-političkih zajednica, on nema predstavnički mandat, nego ima mandat da zastupa određene interese organiziranih radnih ljudi i građana i stavove koje oni utvrđuju udruženi u ostvarivanju svojih bitnih interesa u udruženom radu — dakle na mjestu rada, u mjesnoj zajednici i općini — dakle na mjestu stanovanja, u političkim organizacijama i u samoupravnim interesnim zajednicama u kojima rješavaju pojedina bitna pitanja zadovoljavanja zajedničkih potreba. Očitovanjem svih tih bitnih interesa, njihovim ugrađivanjem u funkcioniranje društveno-političkog sistema, stvaranjem institucionalnih mehanizama za njihovo konfrontiranje i demokratsko usklađivanje vrši se proces usklađivanja pojedinačnih grupnih i zajedničkih interesa s općedruštvenim interesima.

Jedna od osnovnih pretpostavaka za uspješno funkcioniranje delegatskog sistema može se ukratko formulirati na ovaj način:

- a) *izgrađivanje samoupravnih mehanizama* u bazi društva u kojima će se konstituirati realni društveni interesi,
- b) *političko organiziranje baze društva* kako bi se *interesi radničke klase* konstituirali kao realni društveni interesi,
- c) *izgrađivanje različitih mehanizama u političkom sistemu* za slobodno očitovanje interesa, sučeljavanje i usklađivanje, odnosno da se upravo *demokratskim procesom izvrši korekcija pojedinih interesa i usklade različiti grupni i zajednički interesi s općedruštvenim interesima.*

U takvom procesu utvrđuju se pravila ponašanja, međusobni odnosi, prava i obveze pojedinaca, interesnih grupacija i pojedinih samoupravnih struktura u funkcioniranju jedinstvenog političkog samoupravnog sistema.

Jedno od najvažnijih pitanja na koje treba dati precizan odgovor jest ovo: kako osigurati da cijeli proces konstituiranja, očitovanja i usklađivanja interesa *ne postane samo spontani proces, »samoupravna igra« u kojoj se na bazi odnosa snaga interesi većine ili interesi onih struktura koje imaju monopol na društvenu moć utvrđuju kao opći interesi?*

Kako osigurati i zaštititi ostvarivanje interesa radničke klase, kako osigurati reproduciranje socijalističkih odnosa? Prilikom davanja odgovora na to pitanje bilo bi interesantno analizirati da li novi ustavni sistem ugrađuje dovoljno mogućnosti društvenih vrijednosti, stabilizatora u sistemu, koji će osigurati

da se u samoupravnom načinu donošenja odluka i usklađivanja interesa ostvaruju opći društveni interesi i povijesni interesi radničke klase.

To ovisi prije svega od toga kako će se u ustavnom sistemu i u praksi provođenja ustavnog sistema utvrditi:

1. *uloga organiziranih subjektivnih snaga*, prije svega Saveza komunista kao avangarde radničke klase,

2. kako će se postaviti *uloga države* kao aparata političke prisile koji osigurava u sukobu interesa ostvarivanje interesa radničke klase, odnosno koji je u funkciji samoupravljanja,

3. da li će ustavni sistem u cijelini osigurati *reproduciranje socijalističkih društvenih odnosa*, odnosno omogućiti da se ostvarivanjem pojedinačnih grupnih i zajedničkih interesa ostvaruju i općedruštveni interesi. To ovisi o tomu da li će se u sistem neposrednog odlučivanja, samoupravnog sporazumijevanja, društvenog dogovaranja delegatski sistem dovoljno ugraditi elementi koji će osigurati ostvarivanje diktature prolearijata i ostvarivanje dominantne pozicije radničke klase.

U tom smislu interesantno je analizirati suprotnosti u novom sistemu. S jedne strane princip sporazumijevanja, dogovaranja i delegatski sistem bazira se na tzv. ravnopravnosti *interesa pojedinih samoupravnih struktura*. Težište se daje na *dobrovoljno usklađivanje različitih interesa i utvrđivanje* međusobnih prava i obveza uz što manju intervenciju političke vlasti.

S druge strane, s obzirom na to da se radi o klasnom, protuslovnom društvu — postavlja se pitanje kako na bazi takvih principa osigurati *dominaciju interesa radničke klase* u samoupravnom organiziranju društva.

Velika razlika između normativnog i realnog u našem postojećem sistemu može se još više povećati u novom ustavnom sistemu u kojem se predviđaju široki institucionalni samoupravni mehanizmi, ostvarivanja općih društvenih interesa demokratskim procesom ostvarivanja i usklađivanja pojedinačnih, grupnih i zajedničkih interesa, ako se u politički sistem i društvenu praksu ne ugradi čvršći utjecaj organiziranih društvenih snaga, a naročito:

— uloga Saveza komunista kao avangarde radničke klase i političke garancije ostvarivanja realnih povijesnih interesa radničke klase, koji će osigurati u konkretnom sukobu različitih interesa prihvaćanje i realizaciju rješenja koja će dovesti do ostvarivanja interesa radničke klase i reproduciranja socijalističkih društvenih odnosa,

— uloga sindikata kao oblika političkog organiziranja radnih ljudi kojem je osnovni zadatak organiziranje radničke klase i svih radnih ljudi u udruženom radu u funkcioniranju samoupravnog sistema,

— uloga Socijalističkog saveza kao najšire društveno-političke organizacije svih socijalističkih snaga i mjesta dogovaranja i usklađivanja stavova svih organiziranih socijalističkih društvenih snaga.

Spontanog uspješnog funkcioniranja samoupravljanja u sadašnjim protuslovnim društvenim prilikama ne može biti i svako zagovaranje, bez obzira na namjere i ciljeve, smanjenja uloge političkih organizacija, a prije svega uloge Saveza komunista, objektivno odgovara samo konzervativnim snagama koje nastoje odgoditi provođenje radikalnih promjena u sistemu.

4. Kao jednu od temeljnih pretpostavaka za ostvarivanje delegatskog sistema treba spomenuti i ustavni princip da je *sva vlast u rukama radničke klase i svih radnih ljudi grada i sela*, da su rad i rezultat rada jedino mjerilo vrednovanja položaja čovjeka, te niz drugih bitnih ustavnih principa koji izgrađuju samoupravni društveni odnos i samoupravnu socijalističku demokraciju kao *globalni oblik organiziranja društva*.

Samo u *kontekstu cjeline* ustavnog samoupravnog sistema *moguće je sagledati bit i funkciju delegatskog sistema* u funkcioniranju samoupravljanja i oduprijeti se različitim pritiscima i deformacijama koje se već javljaju, a kojima je cilj da se *pod delegatski odnos i delegatski sistem uguraju stari sadržaji i u biti stari principi predstavničke demokracije*.

Još jednom treba zato naglasiti da je delegatski sistem novi društveni odnos — oblik organiziranja političkog sistema, koji treba osigurati da se radničkoj klasi, proizvođačima, *ne mogu nametnuti posrednici* koji će odlučivati u njezino ime o onim bitnim društvenim pitanjima o kojima se odluke donose u širim okvirima od osnovnih samoupravnih zajednica i organizacija.

III

Bit novog Ustava ukratko formulirana *sastoji se u jačanju funkcije organiziranih radnih ljudi u udruženom radu* u izgrađivanju i funkcioniranju cjelokupnog društveno-ekonomskog i društveno-političkog sistema.

U tom smislu delegatski sistem ima važnu funkciju posebno u povezivanju funkcije rada s funkcijom upravljanja *kako bi se politički sistem podredio i izvodio iz funkcije rada — iz interesa čovjeka u društvenom radu*.

Novi Ustav daje *prioritet* interesima koje radni ljudi ostvaruju u *procesu društvenog rada*, ti interesi u bitnim pitanjima funkcioniranja sistema, posebno u odlučivanju o raspodjeli dohotka dobivaju prioritet, ali Ustav *nije isključivo*, on *interese čovjeka u radu kombinira s određenim drugim bitnim interesima*, posebno s interesima koje radni ljudi i građani ostvaruju u *mjesnoj zajednici i općini, samoupravnim interesnim zajednicama i društveno-političkim organizacijama*.

Daljnje krupno pitanje funkcioniranja delegatskog sistema jest *odnos između spontanosti i organiziranosti*, a posebno traženje ispravnog odnosa između davanja važnosti pojedinačnim, grupnim i zajedničkim interesima u funkcioniranju delegatskog sistema, i davanju značenja i prioriteta elementima koji osiguravanju prevazilaženje grupnih interesa jačaju integracije društva i općih društvenih interesa u funkcioniranju delegatskog sistema.

O odgovoru na to pitanje ovisi i *karakter mandata* koji dobiva delegat od radnih ljudi, odnosno od delegacija. Oni koji *zagovaraju imperativnost mandata* stavljaju težište na osiguravanje parcijalnog — grupnog interesa organiziranih radnih ljudi u osnovnim samoupravnim organizacijama i zajednicama. Zagovornici imperativnosti mandata, odnosno veće vezanosti delegata za dobivene instrukcije i stavove ističu da je nužno takvo djelovanje i delegata i organiziranih društvenih snaga koji će osigurati da radni ljudi prilikom zauzimanja stavova već u osnovnoj organizaciji udruženog rada i mjesnoj zajednici *vrše*

usklađivanje svojih užih sa širim društvenim interesima. Po toj koncepciji bit je delegatskog sistema upravo u tome što je on realna mogućnost koja garantira da se u što većoj mjeri upravo neposrednom aktivnošću radnih ljudi i građana kroz ostvarivanje pojedinačnih, grupnih i zajedničkih interesa ostvaruju bitni općedruštveni interesi. Jer upravo borba za realizaciju pojedinačnih, grupnih i zajedničkih interesa organiziranih radnih ljudi u organizacijama udruženog rada, mjesnim i interesnim zajednicama i drugim oblicima interesnog organiziranja, treba biti osnovni pokretač aktivnosti milijuna samoupravljača. *Spoznaja, konstituiranje takvih interesa i proces njihova usklađivanja i realizacije kao oblik uklanjanja konflikata u društvu demokratskim putem osnovna je pretpostavka funkcioniranja novog sistema.* U takvom načinu usklađivanja interesa potrebno je realno ocijeniti koje su to društvene snage koje će osigurati ostvarivanje interesa radničke klase i reproduciranje socijalističkih društvenih odnosa, odnosno kako ih organizirati da taj proces funkcionira. Ako ne bude funkcionirao, brzo će se pojavljivati i stvarati novi posrednici koji će preuzeti funkciju arbitra u rješavanju društvenih sukoba.

Treba dati jasan odgovor na dileme koje postoje: *tko je nosilac općih društvenih interesa, odnosno da li organizirani radni ljudi u udruženom radu i samoupravnom sistemu mogu biti nosioci općih društvenih interesa ili su oni nosioci samo parcijalnih grupnih interesa, te zbog toga treba postojati poseban sloj posrednika koji će konstituirati opći društveni interes i osiguravati njegovu realizaciju.* To je jedno od bitnih pitanja novog ustavnog sistema. Treba reći da postoje različita mišljenja, odnosno da kao izraz različitih mišljenja, postoje prijedlozi koji više ili manje nastoje ugraditi funkciju političke vlasti, odnosno aparata države kao zaštitnika općeg društvenog interesa.

Ukoliko bi se prihvatilo rješenje koje bi težište stavljalo na imperativni mandat, vjerojatno bi u procesu integracije društva i usklađivanja parcijalnih i grupnih interesa sa općedruštvenim trebalo ugraditi posebna tijela.

Međutim, Ustav se *ne opredjeljuje za imperativni mandat*, izuzev kada se radi o odlučivanju o udruženom dohotku, nego obvezuje delegata da uvažava instrukcije svoje delegacije, ali i interese i stavove drugih, te mu daje slobodu u opredjeljivanju u skupštini. Na taj način Ustav *gradi delegatski sistem ne samo kao oblik očitovanja parcijalnih interesa, nego prvenstveno kao oblik njihova prevladavanja putem sporazumijevanja i dogovaranja delegata u procesu integracije interesa, odnosno integracije društva.*

Zbog takvog rješenja *delegatski mandat ne može se uspoređivati ni s klasičnim imperativnim mandatom ni sa slobodnim predstavničkim mandatom.* On nije kombinacija tih mandata, nego je po svojoj biti novi oblik mandata koji treba osigurati i očitovanje i zaštitu i parcijalnih interesa, ali i ostvarivanje općih društvenih interesa upravo putem sporazumijevanja i dogovaranja i demokratskog traženja zajedničkih interesa.

Integracija društva i ostvarivanje jedinstvenog interesa radničke klase svakako su jedna od najbitnijih funkcija delegatskog sistema, jer ukoliko bi se preveliko težište dalo na zaštitu određenih grupnih i parcijalnih interesa, a ne bi se u sistem ugradili mehanizmi koji će osigurati stvaranje jedinstvenih interesa radničke klase upravo putem procesa dogovaranja i sporazumijevanja

delegacija i delegata uz aktivno sudjelovanje organiziranih društvenih snaga, cijeli sistem ne bi mogao uspješno i efikasno funkcionirati.

IV

Jedno od ključnih pitanja funkcioniranja novog skupštinskog sistema na delegatskoj osnovi jest *konkretna praktična razrada funkcioniranja delegacija izabranih u osnovnim organizacijama udruženog rada i mjesnim zajednicama i drugim organizacijama i zajednicama koje po Ustavu imaju pravo formiranja delegacija.* U delegacijama za skupštine društveno-političkih zajednica u Jugoslaviji izabrano je preko 700.000 radnih ljudi i građana.

O konkretnom funkcioniranju delegacija kao bitnog organizacijskog oblika cijelog delegatskog sistema u toku izrade Ustava vodile su se široke rasprave. U zadnjoj, konačnoj, usvojenoj verziji Ustav SFRJ i ustavi socijalističkih republika i autonomnih pokrajina, iako su dosta konkretno i detaljno utvrdili način izbora delegacije, njezina prava i dužnosti, odnose delegacije prema radnim ljudima te prema delegatu i druga pitanja funkcioniranja delegacije, *sigurno ne daju dovoljno konkretnih odgovora na sva pitanja koja se postavljaju u praksi.*

U toku rada na Ustavu posebno u tezama za novi skupštinski sistem koje su služile za raspravu u društveno-političkim organizacijama, upravo zato što se radilo o potpuno novom sistemu šire je bio razrađen koncept funkcioniranja delegatskog sistema, pa tako i funkcija delegacije, nego što je to ušlo u konačne verzije Ustava.

Bilo bi korisno na osnovi tih rasprava u konkretnoj izradi *poslovnika o radu delegacije, o radu konferencije delegacija gdje one postoje, o načinu komuniciranja i uspostavljanja trajnih odnosa i određenih prava i dužnosti između radnih ljudi i njihove delegacije i delegata i drugim praktičnim pitanjima obnoviti rasprave koje su vođene i utvrditi određene modele praktičnog organiziranja delegatskog sistema u osnovnoj organizaciji udruženog rada i drugim osnovnim samoupravnim organizacijama i zajednicama.* Pri utvrđivanju mogućih modela organiziranja svakako treba izbjegavati krute forme i naturanje »univerzalnih principa« za različite sredine, odnosno treba uvažavati specifičnost svake sredine, ali ne treba pod firmom specifičnosti omogućiti različita rješenja koja narušavaju jedinstvo sistema. Jer, čini se da mi često upravo *pod parolom uvažavanja specifičnosti svake sredine nedovoljno raspravimo neke bitne principe koji moraju biti jedinstveni,* zbog čega u praksi dolazi do pojave da se pod firmom specifičnosti ugrađuju takve razlike u praktičnom organiziranju koje, htjeli to ili ne, dovode *do bitnih odstupanja od osnovne ideje* — osnovne koncepcije koju smo svi, kako često kažemo, plebiscitarno prihvatili.

Dosadašnja iskustva u praktičnoj primjeni općeprihvaćenih ideja u razvoju samoupravljanja u nas pokazuju da u pravilu u slučajevima kada nije izvršen napor da se i praktično razrade načelne ideje i principi, odnosno da se organizira konkretna politička akcija u njihovoj primjeni, obično je došlo do krupnih deformacija i odstupanja od osnovne ideje.

Tipičan primjer, koji je često spominjan, jest primjena *ustavnog amandmana petnaest,* gdje se umjesto jačanja samoupravljanja pod firmom speci-

fičnosti organiziranja javila tendencija slabljenja samoupravljanja i jačanja tehnostuktura, koje su u uvjetima kada nije bilo detaljnije konkretne razrade općih principa organiziranja samoupravljanja u udruženom radu pod firmom specifičnosti u nizu radnih organizacija u stvari oslabile radničko samoupravljanje i postavile takvu institucionalnu organizaciju koja je ojačala vlast tehnostrukture.

Danas se, može se reći, *slično događa ili barem postoje neke tendencije da se dogodi u nekim sredinama i s idejom izvršnog vijeća u općinama*. Funkcija izvršnog vijeća u općini načelno je utvrđena u Ustavu. Ona se ne razrađuje detaljnije. Prije novih izbora bilo je relativno malo konkretnih rasprava koje bi detaljnije utvrdile organizaciju i funkcioniranje izvršnih vijeća u općinama. Zbog toga su se u primjeni Ustava, što pokazuju već prve analize sastava i funkcioniranja izvršnih vijeća u općinama, pod firmom specifičnosti potreba u pojedinim općinama javile vrlo različite koncepcije u vrlo sličnim općinama. Može se reći da su se u određenim općinama usvojila i određena rješenja koja su u suprotnosti s ustavnom koncepcijom izvršnog vijeća i s cijelom biti Ustava, a posebno s onim zamislima i argumentima koji su isticani prilikom usvajanja ustavne odredbe o potrebi formiranja izvršnih vijeća kao kolegijalnih izvršnih organa u općinskim skupštinama. Navest će se nekoliko primjera.

U jednoj općini u Hrvatskoj s preko 100.000 stanovnika izvršno je vijeće tako sastavljeno da većinu čine direktori, da u njemu nema ni jednog rukovodioca organa uprave niti drugih državnih organa i institucija. U drugoj općini član je izvršnog vijeća generalni direktor najvećeg privrednog kombinata, koji ima preko 50% od ukupnog dohotka u toj općini. Moglo bi se navesti i niz drugih primjera koji pokazuju da se od izvršnih vijeća ponegdje pokušavaju stvoriti jaka politička tijela »općinske vlade« u kojima će biti najautoritativniji privredni rukovodioci. Takvom koncepcijom daje se i državna vlast u ruke tehnostuktura koje su inače po svojoj funkciji i stvarnoj moći u općini dominantna snaga. Ovi primjeri pokazuju koliko se na različite načine mogu nametnuti kroz nove institucije određene tehnokratske i birokratske snage, odnosno kako sam Ustav nije dovoljna garancija uspješnosti primjene delegatskog sistema.

Da bi se izbjegla lutanja u primjeni delegatskog sistema nužno je detaljnije razraditi slijedeća pitanja praktičnog modela funkcioniranja delegatskog sistema u osnovnoj organizaciji udruženog rada i mjesnoj zajednici, utvrditi određene principe ostavljajući prostora za elastična rješenja koja će moći zadovoljiti specifičnosti u različitim sredinama, ali koja neće omogućiti da se pod firmom specifičnosti naprave takve razlike koje će ugroziti jedinstvene osnove delegatskog sistema.

1. Jedan od ključnih problema jest davanje ispravnog odgovora na pitanje kako u praksi ostvariti da delegacija osnovne organizacije udruženog rada i delegacija mjesne zajednice postanu sastavni dio skupštine, odnosno da vrše funkciju *kolektivnog delegata*. To je jedno od ključnih pitanja funkcioniranja delegatskog sistema, jer ukoliko se o svim bitnim pitanjima o kojima se odlučuje u skupštini ne bude raspravljalo u svakoj delegaciji, javit će se tendencija da se delegat u skupštini, htjelo se to ili ne, objektivno pretvori u predstavnika koji će odlučivati u ime radnih ljudi i građana.

U onemogućavanju takve tendencije treba dati ispravne odgovore na niz naoko sporednih pitanja funkcioniranja delegatskog sistema, bez čijeg rješavanja neće novi sistem moći funkcionirati.

Na primjer, sistem informiranja, dobivanja materijala, način iznošenja bitnih elemenata za odlučivanje, morat će se bitno mijenjati. Tako na primjer, samo pripremljeni nacrti zakona o području samoupravnih interesnih zajednica u našoj Republici imaju oko 600 stranica i preko 1000 članova. Slično je i sa zakonima o udruženom radu i drugim materijalima koji će doći na prve sjednice novih delegatskih vijeća u Sabor. Zato se s pravom postavlja pitanje kako osigurati da svaki član delegacija bude informiran o svim bitnim činjenicama na osnovi kojih može zauzimati stavove, jer je očito da davanje tih stotina stranica zakonskih tekstova svakom delegatu i članu delegacije može izazvati samo zbrku i neće pomoći delegacijama da saznaju bit problema i da se mogu opredijeliti. Zato će poslovnica skupština, kako Sabora tako i općinskih skupština, kao jedno od ključnih pitanja funkcioniranja delegatskog sistema trebati razraditi način informiranja i održavanja rasprava o svim bitnim pitanjima u delegacijama u osnovnim organizacijama udruženog rada i mjesnim zajednicama. Jer očito je da član delegacije, da bi mogao aktivno sudjelovati u radu skupštine, da bi mogao zauzimati stavove, *mora dobiti sve potrebne informacije, i to ne samo informacije o prijedlogu materijala, odluka i zakona koje se rade u skupštinama, nego i o stavovima i prijedlozima drugih delegacija te o stavovima i mišljenjima radnih ljudi, odnosno radnih ljudi i građana koji su birali delegaciju.* Izgrađivanje konzistentnog modela informiranja koji odgovara delegatskom sistemu vrlo je složen posao.

2. Drugo bitno pitanje jest *utvrđivanje prava i dužnosti delegacije te načina rada delegacije.* I tu se postavlja niz problema u praktičnom funkcioniranju. Tako na primjer, postavlja se pitanje da li delegacija treba zauzimati stavove o pojedinim pitanjima, da li treba pred radne ljude izaći sa svojim stavovima ili isključivo formulirati većinske stavove koji su izraženi u raspravi.

3. Kao treće važno pitanje funkcioniranja delegatskog sistema postavlja se izgrađivanje *praktičnog sistema povezivanja delegacija.* Na nivou radne organizacije ili više radnih organizacija koje čine izbornu jedincu trebati će konstituirati konferencije delegacija koje trebaju usklađivati stavove i davati instrukcije svom delegatu. U tom smislu nužno je razraditi *način rada, prava i dužnosti konferencije delegacija.* Važno je pitanje i povezivanje delegacija u određenim granama djelatnosti kao i izgrađivanje metoda sporazumijevanja i dogovaranja delegacija. *Biti delegatskog sistema odgovara donošenje odluka na bazi sporazuma i dogovora.* Cjelokupno funkcioniranje delegatskog sistema trebalo bi tako postaviti da se većina odluka donosi na bazi sporazuma i dogovora, da se upravo kroz aktivnost delegacija prije donošenja odluka i zakona o skupštinama izvrši proces konfrontacije različitih interesa, ali i proces usklađivanja različitih interesa i postizanje zajedničkih stavova.

4. Kao složen problem javlja se i pitanje odnosa delegacije osnovne organizacije udruženog rada i radnih ljudi, odnosno delegacije i radnih ljudi i građana u mjesnoj zajednici. U dosadašnjoj kratkotrajnoj praksi primjene delegatskog sistema javljaju se dvije suprotne tendencije. *Prva, po kojoj se delegacija treba pretvoriti ključivo u »servis« zbornu radnih ljudi* koja ni o čemu ne odlučuje, nego obavlja određene tehničke i organizacione poslove. *Po*

drugoј koncepciji delegacija bi uzurpirala prava radnih ljudi i odlučila o svemu u ime radnih ljudi, odnosno u ime radnih ljudi i građana. Nije dobra nijedna krajnost. Ustav dosta precizno utvrđuje kako prava i dužnosti radnih ljudi tako i prava i dužnosti delegacija. U primjeni Ustava u praksi treba te odnose konkretno razraditi te utvrditi o kojim pitanjima u svakoj osnovnoj organizaciji udruženog rada odlučuju svi radni ljudi, odnosno o kojim pitanjima u mjesnoj zajednici odlučuju svi radni ljudi i građani; o kojim pitanjima se moraju obavijestiti svi radni ljudi i dati im mogućnost da izraze svoj stav, a o kojim pitanjima ima pravo odlučivati delegacija.

5. Postavlja se u praksi problem *odnosa delegacije i radničkog savjeta*, a nakon formiranja samoupravnih interesnih zajednica postaviti će se i problem odnosa različitih delegacija za pojedine interesne zajednice i delegacije za skupštinski sistem i radničkog savjeta.

6. Ustav je dosta detaljno razradio *funkciju skupština kao faktora vlasti, a ostvario je prostor za izgrađivanje skupština kao samoupravnih tijela*. Tu se otvara golem prostor za afirmiranje novog delegatskog sistema ukoliko se posveti veća pažnja funkcioniranju delegatskog sistema upravo putem sporazumijevanja i dogovaranja i traženja zajedničkih stavova bez sistema glasanja i prisile. U dosadašnjoj primjeni delegatskog sistema tim pitanjima obraćena je relativno mala pažnja, kako u statutima općina tako i u statutima mjesnih zajednica i osnovnih organizacija udruženog rada. Ni u prvim nacrtima poslovnika skupština nije detaljnije razrađen ovaj aspekt delegatskog sistema, *nego se još uvijek težište daje na razradu funkcioniranja skupština kao klasičnih organa vlasti*.

O ovim i nizu drugih pitanja praktičnog funkcioniranja delegatskog sistema trebat će otvoriti šire rasprave i utvrditi određene principe i oblike organiziranja te poduzeti organiziranu i političku akciju za njihovu što potpuniju realizaciju.

ZDRAVKO TOMAC

THE DELEGATIONAL SYSTEM AND THE WORKING OF SELF-MANAGEMENT SOCIALIST DEMOCRACY

(Summary)

The first part of the paper is a survey of the evolution of the idea of delegacy in the world, and of the gradual incorporation of the delegational relation and the delegational system in the Yugoslav political system, from 1950 up to the adoption of the 1974 Constitution. The author traces the gradual assimilation of the idea of the delegational system in political practice since 1953, side by side with representative democracy and parallel to the expansion and strengthening of self-management, until the adoption of the 1974 Constitution, which has abolished the dualism of the representative and delegational system and provided the constitutional and legal basis for the establishment of an assembly system founded exclusively on the delegational relation.

The second part deals with the essential characteristics of the delegational system, stressing in the first place that it has been conceived as a universal prin-

ciple underlying the working of the socio-economic and socio-political system. It is also claimed that delegacy is not only a new organizational form of the functioning of the state but is also a manifestation of the withering away and transformation of the state, and that the delegational principle can be implemented only within a system which has transcended the various forms of alienation of surplus labour from the workers.

The basic premisses that have to be materialized are suggested, in order to establish the delegational system as the emanation of the new socialist production relations based on self-management. This entails, above all, the assertion of the so-called inalienable right of the workers to control the income they have realized and the construction and efficient operation of the institutional self-management mechanism, from the social base up to the federation, a mechanism founded on the delegational system.

After suggesting the premisses required for the practical realization of the delegational system, the author concludes that the principal function of that system is to ensure the decision-making of the working class on material resources and on all social issues on which decisions are taken within a broader framework than the basic organization of associated labour.

In the third part of the paper the suggestion is made that, in evolving a new political system, the 1974 Constitution lays stress on the realization and domination of the interests of organized working people within the process of social labour, combining them with the interests that the working people and the citizens realize in their places of residence and in political organizations.

Contrary to representative democracy, in which the political system is built proceeding from the individual citizen as the subject of the state, the construction of the new political system of delegacy proceeds from the free manifestation and democratic confrontation of the essential interests of organized working people and citizens in their place of work, in their place of residence, in socio-political organizations, and in various forms of resource pooling for the purpose of satisfying the needs of the social standard.

Through the confrontation and democratic adjustment of these essential interests the delegational system is expected to enable, on the one hand, the free expression of group interests, but also their reconciliation with general social interests.

For this reason the Constitution provides for the twofold responsibility of delegates: towards their self-managing organizations and communities, which elect and recall them, and towards the society, granting the delegates the right to depart from the instructions received from the organization or community which has elected them.

The character of the delegate's tenure as formulated in the new Constitution is considered in detail, contrasting it with the imperative mandate of the Paris Commune and with the free representative tenure.

The last section deals in detail with the function of the delegation, in its capacity of collective deputy, which is expected to make possible constant interaction between the organized working people and citizens and the delegation and delegates, both in the places where they work and where they live (in the basic organization of associated labour and in the local community).

Prevela Vesna Grbin